וואָס די געזעלשאַפט "אָרט" טוט אויף אין סאָוועט רוסלאַנד

(פּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט")
פון ב. סמאָליאַר

די "אָרט" אָרגאַניזאַציע האָט אָנגעפאַנגען צו אַרבעטן אין סאָוועטן פאַרבאַנד אין 1926 אויפ'ן געביט פון אידישער קאָלאָניזאַציע. אין 1927 האָט ער פאַרבאַרייטעט זיין אַרבעט און האָט אָנגעפאַנגען צו באַזאָרגן אידן מיט מאַשינען און מיט רוי־מאַטעריאַל אויף זיין אייגענעם חשבון. אין 1928 איז ער אַריבערגעגאַנגען צו באַזאָרגן אידן מיט מאַשינען אויף דעם חשבון פון זייערע קרובים אין אויסלאַנד, און אין 1929 ווען די לאַגע פון די דעקלאַסירטע אידן אין סאָוועטן פאַרבאַנד איז געוואָרן זייער אַן אָנגעשטרענגטע, איז ער אַריבער אויך צו אָרגאַניזירן אַרטעלן און גרעסערע אונטערנעמונגען ספּעציעל פאַר די דעקלאַסירטע.

היינט צו טאָג האַלט דער "אָרט" אָן אין סאָוועטן פאַרבאַנד פינף הויפּט בירו'ס. זיי געפינען זיך אין מאָסקווע (צענטראַלער אפּיס), כאַרקאָוו, קיעוו, אדעס און מינסק. דער סטעף פון "אָרט" ציילט ביז זיבעציק פּערזאָן, איבער גאַנץ סאָוועטן פאַרבאַנד.

דער "אָרט" איז אונטערוואָרפן הויפּטזעכלעך דעם "קאָמזעט" און מיט אַלע זיינע שריט מאַכן אין פולן הסכם מיט די אָפּמאַכן וואָס ער האָט געשלאָסן מיט דער סאָוועטישער רעגירונג דורך דעם "קאָמזעט". אין זיין טעטיקייט פון באַזאָרגן מאַשינען פון קרובים אין אויסלאַנד איז ער אָבער אויסער דער אויסזיכט פון "קאָמזעט" אויף אַזוינעל אויף וויפיל דער אָפּמאַך פאַר הילף דורך מאַשינען איז געשלאָסן געוואָרן דירעקט מיט דעם האַנדלס קאָמיסאַריאַט.

די קאָלאָניזאַציאָנס אַרבעט פון "אָרט"

זיין אַרבעט אויפ'ן געביט פון אידישער קאָלאָניזאַציע פירט דער "אָרט" אָן אין צוויי ראיאָנען: אין ווייס־רוסלאַנד און אין אַדעסער ראיאָן.

אין ווייס־רוסלאַנד האָט דער "אָרט" באַדינט ביז דעם 1טן פעברואַר 1930 אַ צאָל פון אַרבעטן מיט מאַשינען אין מינסקער, מאָהילעווער, און באַבריוסקער ראיאָנען. אָנאָפנג פעברואַר אָבער, האָט דער "אָרט" זיך צוריקגעצויגן פון זיין אַרבעט אין מינסקער מאָהילעווער ראיאָנען, דערפאַר ווייל די אָרטיקע מאַכט צווינגט דאָרט די אידישע קאָלעקטיוון זיך פאַראייניקן מיט ניט־אידישע. ער איז דערפאַר איצט געבליבן צו טאָן אַרבעט אין ווייס־רוסלאַנד בלויז אין איין ראיאָן — אין באַבריוסקער, וואו אַלע אידישע לאַנדווירטשאַפטלאַכע קאָלעקטיוון זענען וועלן איצט פאַראייניקט ווערן אין איין גרויסן אידישן קאָלעקטיוו וואָס וועט פאַראייניקן 600 אידישע פאַמיליעס.

אין אַדעסער ראיאָן (וועלכער שליסט איין אויף פערוואַמאיסק) באַדינט דער "אָרט" ביז היינטיקן טאָג איבער צוויי טויזנט פאַמיליעס פון אידישע קאָלאָניסטן אויף אַ שטח פון 24.000 העקטאַר לאַנד. דער ראיאָן איז איצט כמעט הונדערט פּראָצענט קאָלעקטיוויזירט, אָבער די אידישע קאָלעקטיוון טראָגן זייער נאַציאָנאַל־אידישן באַראַקטער און ווערן ניט געצוואונגען אַריינצונעמען ניט־אידן צו זיך אַלס מיטגלידער.

דאָס באַדינען פון די אידישע קאָלאָניסטן דורך דעם "אָרט" באַשטייט: (1) אין געבן אידישע קאָלאָניסטן קרעדיטן; (2) אין אויסהאַלטן אַ סטעף פון אַגראָנאָמען פאַר זייערטוועגן; (3) אין אינ'טענסיפיצירן זייער ווירטשאַפט דורך וויזינגערטעריי, מיזף פאַרכס, גערטנערייַ, און אויף דורך איינגאַרדנען קוסטאַרטעלן פאַר יענע קאָלאָניסטן וואָס האָבן גענוג צייט צו באַשעפטיקן זיך מיט טרייַקאַטאַזש, קאָכן סמאָלע, מאַכן קראַכמאַל און אַ. וו.

די מאַשינען הילף פון "אָרט"

פאַר די צוויי יאָר וואָס דער "אָרט" האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט פון העלפן די אידישע אַרימקייט מיט מאַשינען האָט אַן אויסגעטיילט (ביז דעם ערשטן סעפּטעמבער, 1929) אויף דעם חשבון פון אויסלענדישע קרובים 1.500 מאַשינען און אויף זיין אייגענעם חשבון קאַרגע 700 מאַשינען.

די מאַשינען וואָס זיינען אָנגעקומען פון אויסלענדישע קרובים זיינען באַשטאַנען: פערציק פּראָצענט פון שניידער מאַשינען, דרייסיק פּראָצענט פון זאָקן מאַשינען, און די איבעריקע דרייסיק פּראָצענט פון — אַוטאָמאָביל, שרייב־מאַשינען, וועב מאַשינען, און אַ. וו.

אַוויער מאַשינען, האָט דער "אָרט" אויסגעטיילט אויף זיין אייגענער רעכענונג 1.500 קאָמפּלעטן פון פאַרשיידענע טיילן צו אַלטע־מאַשינען, 1,000 קאָמפּלעטן אינסטרומענטן און געצייג, דריי מיליאָן נאָדלען צו מאַשינען, און נייניציק טאָן רוי־מאַטעריאַל פאַר טרייַקאַטאַזש.

די רוי־מאַטעריאַלן האָט דער "אָרט" אויסגעטיילט בשותפות מיט דער אַגראָ־דזשאַינט", כדי צו האָבן אַ באַגריף וואָס נייַנציק טאָן רוי מאַטעריאַל מיינט, איז קאָנען פינף טויזנט קוסטאַרן האָבן גענוג צו אַרבעטן אויף אַ גאַנץ קייַלאַכדיק יאָר.

די מאַשינען וואָס ווערן געשיקט פון אויסלאַנד דורך קרובים ווערן דורך דעם "אָרט" איבערגעגעבן צו די אַדרעסאַנטן אומזיסט. די מאַשינען אָבער וואָס דער "אָרט" טיילט אויס אויף זיין אייגענעם חשבון און אויך דער רוי־מאַטעריאַל, וועלן געגעבן צו די רוסישע אידן אין דער פאַרמע פון קרעדיטן, אויף אויסצוצאָלן אין משך פון אַ יאָר צייט. די פּרייזן פאַר די דאָזיקע מאַשינען און פאַר די רוי־מאַטעריאַלן זיינען קלענערע ווי די רעגירונגס־פּרייזן, דערפאַר אָבער רעכנט דער "אָרט" אַרויף אויף זיין אַ קליינעם פּראָצענט וואָס גייט אויף אויסצוצאָלן אינסטרוקטאָרן וועלכע לערנען די דעקלאַסירטע אין פאַרשיידענע מלאכות.

די פּראָפעסיאָנאַל־טעכנישע הילף פון "אָרט"

אויסער הילף דורך מאַשינען, באַשעפטיקט זיך דער "אָרט" אויך מיט געבן פּראָפעסיאָנאַל־טעכנישע בילדונג פאַר דעקלאַסירטע און פאַר יונגוואַרג. ער סודיירט אַ צאָל טעכנישע שולן אין קיעוו, אדעס, טשערנינגאָוו, און האַלט אויף ספּעציעלע טעכנישע קורסן אין מינסק, קיעוו, האָמעל, מאָהילעוו, פּאָלאַצק, און אין אַנדערע אידישע צענטערן.

לעצטנס איז דער "אָרט" איבערגעגאַנגען צו גרינדן ספּעציעלע גרויסע אינ'דוסטריעלע אונטערנעמונגען פון די דעקלאַסירטע אידן וועלכע קאָנען זיך ניט איינאָרדנען דערפאַר ווייל זיי האָבן ניט קיין רוי־מאַטעריאַל, אָדער דערפאַר ווייל זיי האָבן ניט קיין וואָל־רעכט אין די סאָוועטן. אין מאָסקווע האָט דער "אָרט" אָרגאַניזירט אַ ספּעציעלן טריקאָטאַזש אַרטעל פון אידישע קוסטאַרן וואָס מען האָט אויסגעשלאָסן פון אַנדערע אַרטעלן דערפאַר ווייל זיי האָבן ניט קיין וואָל־רעכט אין די אַנדערע אַרטעלן. אין מאָסקווע האָט דער "אָרט" אָרגאַניזירט אַ אַנדערע אַרטעל אויף אַזאַ אופן, אַז אַלע אַרבעטער פון דער "אָרט" זענען אויך אין אַ אַרטעל. אין מינסק, דער סטעף פון "אָרט" ציילט ביז זיבעציק פּערזאָן, איבער גאַנץ סאָוועטן פאַרבאַנד.

דער "אָרט" איז אונטערוואָרפן הויפּטזעכלעך דעם "קאָמזעט" און מיט אַלע זייערע שריט מאַכן אין פולן הסכם מיט די אָפּמאַכן וואָס ער האָט געשלאָסן מיט דער סאָוועטישער רעגירונג דורך דעם "קאָמזעט". אין זיין טעטיקייט פון באַזאָרגן מאַשינען פון קרובים אין אויסלאַנד איז ער אָבער אויסער דער אויסזיכט פון "קאָמזעט" אויף אַזוינעל אויף וויפיל דער אָפּמאַך פאַר הילף דורך מאַשינען איז געשלאָסן געוואָרן דירעקט מיט דעם האַנדלס קאָמיסאַריאַט.

די שוועריקייטן פון "אָרט" און זיינע אַרבעטן

די אַרבעט פון "אָרט" אויפ'ן געביט פון העלפן די דעקלאַסירטע אידן מיט געבן אַן מאַשינען, ווי אויך צו אַרגאַניזירן זיי אין קוואָסטאָרישע אַרטעלן, איז גענאַנגען גאָרמאָל ביז מיט איינציק מאָנאַט צוריק, ווען עס האָט זיך איבער גאַנץ סאָוועטן פאַרבאַנד אָנגעפאַנגען דער קאַמף קעגן דעם אַזוי גערופענעם "רעכטן פליגל" פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

די אידישע קאָמוניסטישע סעקציע, מורא האָבנדיק אַז מען זאָל איר ניט חרשד זיין אַז זי פירט אַ פּאָליטיק פון דעם רעכטן פליגל צוויש די אידן, — אַ פּאָליטיק פון פּשרות מיט געוועזענע העגדלער, — האָט אָנגעפאַנגען פאַר די לעצטע דריי מאָנאַטן אַ ברייטע קאַמפּאַניע קעגן די געוועזענע הענדלער וואָס וועטן פאַרבאַנד זיך איינצאָרדנען אין אינדוסטריעלער אונטערנעמונג און ווערן אַ פולבאַרעכטיקטער מיטגליד פון דער קאָאָפּעראַטיווער פאַבריק. דער אָרט וועט פאַר די איינגעצאָלטע אקציעס קויפן אין אויסלאַנד מאַשינען פון דער פאַבריק און אויך רוי מאַטעריאַלן.

די קרובים אין סאָוועטן פאַרבאַנד וואָס וועלן שפּעטער וועלן אַרויסטרעטן פון דער קאָאָפּעראַטיווער פאַבריק, האָבן געוואָרן אויף די אקציעס פון זייערע אַרבעטער אַז:

1. מען זאָל אויסשליסן די געוועזענע הענדלער פון די קוסטאַרישע אַרטעלן. — 2. אַז מען זאָל זיי ניט געבן קיין שום רוי־מאַטעריאַלן פון די קאָאָפּעראַטיוון. 3. אַז מען זאָל זיי אַרויסוואַרפן פון די קרעדיט קאַסעס און ניט געבן דאָרט קיין הלוואות. 4. אַז מען זאָל העלפן בלויז יענע קוסטאַרן וואָס זיינען געווען בעלי־מלאכות פאַר דער רעוואָלוציע, אָבער ניט יענע וועלכע זיינען געוואָרן בעלי־מלאכות נאָך דער רעוואָלוציע.

אַלס רעזולטאַט פון דעם דאָזיקן קאַמפּ פון דער אידישער קאָמוניסטישער סעקציע, זיינען הונדערטער אידישע קוסטאַרן אַרויסגעוואָרפן געוואָרן פון זייערע קאָאָפּעראַטיווע אַרטעלן, און האָבן זאָגאַר ניט געקראָגן פון דאָרט צוריק זייערע מאַשינעס וועלכע זיי האָבן אַהין אַריינגעבראַכט.

די לאַגע איז געוואָרן פון טאָג צו טאָג ערגער פאַר די קוסטאַרן וואָס זיינען אַמאָל געווען הענדלער, און טאַקע אויך פאַר דעם "אָרט" וואָס זיין לאַגע איז בעט איז דעם העגדלער, דאָס האָט פאַקטיש געמיינט אַז דער "אָרט" האָט אַן אויף וויינטער וואָס צו טאָן, אויב ער וועט ניט קאָנען העלפן די דעקלאַסירטע אידן.

דער "אָרט" האָט דערפאַר אָנגעפאַנגען צו זוכן נייע פּלענער פון אַרבעט צווישן די דעקלאַסירטע אידן, — פּלענער וואָס זאָלן ניט קאָנען געשטערט ווערן.

איינער פון די דאָזיקע פּלענער איז געווען דער איינפאַל צו אָרגאַניזירן ספּעציעלע אַרטעלן פון בלויז אַזוינעלע קוסטאַרן וואָס זיינען אַלע געווען אַמאָל הענדלער. אַזוינעלע אַרטעלן וואָלטן ניט געקאָנט קריגן פון דער רעגירונג קיין שום מיטהילף, אָבער אַזוי ווי די נאַנצע הילף וואָס איז פאַר זיי ניטיק באַשטייט אין געבן זיי רוי־מאַטעריאַלן פאַר דער אַרבעט, האָט דער "אָרט" באַשלאָסן זיי צו באַזאָרגן מיט רוי־מאַטעריאַלן אויף אַ קאָמפּאַניע קעגן דעם "אָרט" דערפאַר וואָס ער גרינדעט ספּעציעלע אַרטעלן פון געוועזענער הענדלער, אָבער די דאָזיקע קאָמפּאַניע קאָן וויניציק שעדיקן דעם "אָרט", מחמת די סאָוועטישע רעגירונג איז ניט קעגן גרינדן אַרטעלן וואָס קאָנען זיך אַליין באַזאָרגן מיט רוי־מאַטעריאַלן.

דער שווער פונקט פון דער אַרבעט פון "אָרט" אין סאָוועטן פאַרבאַנד ליגט איצט דערפאַר הויפּטזעכלעך אין דער פראַגע פון קריגן רוי־מאַטעריאַלן פאַר די דעקלאַסירטע. וואָס מער רוי־מאַטעריאַלן מען וועט קאָנען אַריינברייגנען פון אויסלאַנד, אַלס מער אידן וועט דער "אָרט" קאָנען איינאָרדנען אַלס קוסטאַרן.

אין דער פראַגע פון רוי־מאַטעריאַלן קאָאָפּעריירט איצט דער "אָרט" מיט דעם "אַגראָ־דזשאַינט", דער אַגראָ־דזשאַינט האָט ביז איצט שוין אַסיגנירט גרעסערע סומען פאַר בייוול וואָס ווערט אימפּאָרטירט רוי־מאַטעריאַל צו געבן דורך דע ם"אָרט" פון דייטשלאַנד און צעטיילט אין דער פאָרמע פון קרעדיטן צו אַרבעטן אין סאָוועטן פאַרבאַנד. אין וויקהאַמען אין לאַנד, יערע שרייבט צו אַ מאַשין, יערעס שטיקעל געגייַנ, ווערט דאָ אָפּגעשאַצט אַלס בייטראַג פאַר דער אַלגעמיינער אינדוסטריעלער ריליזאַציע.

טאַקע דערמיט דערקלערט זיך דאָס וואָס דער "אָרט" איז גאַנץ פּאָפּולער ביי דער סאָוועטישער רעגירונג, ניט קוקנדיק דערויף וואָס די רעגירונג ווייסט זייער גוט אַז דער "אָרט" איז ניט אַזאַ רייכע אָרגאַניזאַציע ווי דער "אַגראָ־דזשאַינט" אָדער די "איקאַ". דער "אָרט" אַליין האָט טאַקע ניט קיין גרויסע מיטלען, אָבער די אַרבעט וואָס ער טוט און וועל־כע באַרייכערט די סאָוועטישע ליניע אינדוסטריע מיט מאַשינען, געצייג און רוי־מאַטעריאַלן וועט דאָ אין אַפּיצל עלע רעגירונגס קריזיס אָפּגעשאַצט פונקט ווי די אַרבעט פון די איבעריקע אידישע אויסלענדישע אָרגאַניזאַציעס וואָס גיבן אויס אין רוסלאַנד מער געלט ווי דער "אָרט".

אין דעם לינט אפשר דער סוד פאַר וואָס דער "אַגראָדזשאַינט" האָט איצט אויך בדעה זיך צו נעמען אַרבעט אויף דער ליניע פון אינדוסטריליזאַציע. אויף דעם געביט פון קאָלאָניזאַציע מוז די אידישע הילפס־אַרבעט איצט גיין אַ יו סאָוועטן פאַרבאַנד באַרג־אַראַפּ. אויפ'ן געביט פון אינדוסטריליזאַציע האָט זי אָבער אַלע מעגלאַכקייטן צו גיין באַרג אַרויף.

די פּרעספּעקטיוון פון "אָרט" אַרבעט

איך האָב זיך אָפּגעשטעלט הויפּטזעכלעך אויף דער אינדוסטריעלער טייל פון דער הילף וואָס דער "אָרט" אָרגאַניזירט אין סאָוועטן פאַרבאַנד, און ניט אויף דער קאָלאָניזאַציאָנס אַרבעט פון "אָרט", ווייל אין פאַרגלייך מיט דעם "אַגראָ־דזשאַינט" אָדער "איקאַ" איז די קאָלאָניזאַציאָנס אַרבעט פון "אָרט", אַ זייער קליינע, דער צענטער פון דער הויפּס־אַרבעט וואָס דער "אָרט" פירט אין סאָוועטן־פאַרבאַנד איז ניט קיין גרינדן אַרטעלן וואָס קאָנען גיגן אין אַ אינדוסטריעלער טעטיקייט.

דער קאָלאָניזאַציאָנס־אַרבעט פון "אָרט" פונקט ווי די קאָלאָניזאַציאָנס אַרבעט פון די איבעריקע אויסלענדישע אידישע אָרגאַניזאַציעס, וועלן נאָך אין אַ יאָר אָדער צוויי אַרום איינגאַנען ניט האָבן קיין גרויסע ווערט, אויב די אַגראָ־דזשאַינט רעגירונג וועט דורכפירן איר קאָלעקטיוויזאַציע־פּראָגראַם דערפאָלגרייך. עס איז איצט אונטער דער סיסטעם פון קאָלעקטיוויזאַציע, פאַראַן זייער ווייניק וואָס צו־טאָן פאַר די אידישע קאָלאָניסטן, אויסער ברייגנען אַהין פון די שטעטלעך נייע קאָלאָניסטן.

גאַנץ אַנדערש איז אָבער מיט דער אינדוסטריליזאַציע אין סאָוועטן פאַרבאַנד האָט אַן אַנדערש פון קרעדיט־טעטיקייט, אַלץ מער. יערע אָרגאַניזאַציע וואָס העלפט דירעקט אָדער אומדירעקט אין דעם באַזיק פּראָצעס, איז ווייקאָמען אין לאַנד, יערע שרייבט צו אַ מאַשין, יערעס שטיקעל געגייַנ, ווערט דאָ אָפּגעשאַצט אַלס בייטראַג פאַר דער אַלגעמיינער אינדוסטריליזאַציע.

דער שווער פונקט פון דער אַרבעט פון "אָרט" אין סאָוועטן פאַרבאַנד ליגט איצט דערפאַר אין דער פראַגע פון קריגן רוי־מאַטעריאַלן פאַר די דעקלאַסירטע. וואָס מער רוי־מאַטעריאַלן מען וועט קאָנען אַריינברייגנען פון אויסלאַנד, אַלס מער אידן וועט דער "אָרט" קאָנען איינאָרדנען אַלס קוסטאַרן.

אין דער פראַגע פון רוי־מאַטעריאַלן קאָאָפּעריירט איצט דער "אָרט" מיט דעם "אַגראָ־דזשאַינט", דער אַגראָ־דזשאַינט האָט ביז איצט שוין אַסיגנירט גרעסערע סומען פאַר בייוול וואָס ווערט אימפּאָרטירט רוי־מאַטעריאַל צו געבן דורך דע ם"אָרט" פון דייטשלאַנד און צעטיילט אין דער פאָרמע פון קרעדיטן צו אַרבעטן אין סאָוועטן פאַרבאַנד. אין וויקהאַמען אין לאַנד, יערע שרייבט אַ מאַשין, יערעס שטיקעל געגייַנ, ווערט דאָ אָפּגעשאַצט אַלס בייטראַג פאַר דער אַלגעמיינער אינדוסטריליזאַציע.

דער "אָרט" אין סאָוועטן פאַרבאַנד האָט אַן אַנדערש מין קאָלאָניזאַציאָנס אַרבעט פון די איבעריקע אויסלענדישע אָרגאַניזאַציעס, פאַראַן זייער ווייניק וואָס צו־טאָן פאַר די אידישע קאָלאָניסטן, אויסער ברייגנען אַהין פון די שטעטלעך נייע קאָלאָניסטן.

גאַנץ אַנדערש איז אָבער מיט דער אינדוסטריליזאַציע אין סאָוועטן פאַרבאַנד האָט אַן אַנדערש פון קרעדיט־טעטיקייט, אַלץ מער. יערע אָרגאַניזאַציע וואָס העלפט דירעקט אָדער אומדירעקט אין דעם באַזיק פּראָצעס, איז ווייקאָמען אין לאַנד, יערע שרייבט צו אַ מאַשין, יערעס שטיקעל געגייַנ, ווערט דאָ אָפּגעשאַצט אַלס בייטראַג פאַר דער אַלגעמיינער אינדוסטריליזאַציע.

ווען מען שאַפט פאַר דער אייביקייט

(שלום פון זייט 6)

וואָלרונגס־אַרבעט אין אַרץ־ישראל אויף זיין באַדן, דער דייטשער גענעראַל קאָנסול; פאַרטרעטער פון זער האַלאַומי, פון דער צוינסטישער עקזעקוטיווע, פון קרן־היסוד'ס הויפּט בוירו; פון דער פּאַרייאיש, אונזיווערסיטעט און זיינע סטודענטן; און פאַרשטייט זיך — גאַנץ קרית ענבים, טאַקע מיט די ווייבער און קינדער.

צופיסנס פון דעם שוין גרינענדן באַרג, אויף וועלכן דער איינשטיין־וואָלד ווערט געפלאַנצט, און פון וועלכן ס'האָט אַנטפּלעקט זיך איינער פון די אַזוי צויבערלאַך־שיינע לאַנדשאַפטן צווישן די הרי־יהודה, — דאָ איז געשטאַנען אַן אימפּראָוויזירטער טיש צוזאַמענגעליינט פון שטיינער, אין דער פאָרם פון אַ אור־אַל־טער מזבח. אַרום אַט דעם מזבח־טיש האָבן זיך געזאַמלט אַלע איינטיילנעמער אין דער פייערונג, און האָבן מיט דעם גרעסטן ערנסט און אין אַ דערהאַבענער שטימונג אויסגעהערט די האַרציקע רעדן פון די דערמאָנטע עפּסט אין פון דעם פאַרטרעטער פון קרית ענבים, וועל־כע האָבן אונטערשטראָכן די גרויסע וויכ־טיקייט און נויטווענדיקייט פון דעם נאַציאָנאַל־פאָנד'ס באַוואַלדונגס אַרבעט און געלויבט דעם געווענטן פאַרשטאַנד פון יחידים, וועלכע באַטראַכטן דעם וואָלד אין ארץ־ישראל אַלס דער בעסטער און זיכערסטער איי־ביק־דיינקמאָל.

די פאַסיקע רעדעס — פ אַ ר דעם אָנהויבן דאָס פלאַנצן די ערשטע בוימער, און דאָס זיסע געזאַנג פון די קליינע קרית ענבים־קינדער — ווערנען דעם פלאַנצן פון די בוימער, האָט אַלע אָנגעזונדע אַזוי באַגייסטערט, אַז אַלע אַרום (פריער צו־פיסנס פונ'ם באַרג־און דערנאָך אינ'ם צריף, אַרום די שיין געגרייטע טישן) האָבן זיך געפילט ווי אויף אַ ריכטיקער שמחה של מצוה.

אין ביו'ן בוכשטאַב איז דאָ סקוים געוואָרן דאָס באַוואוסטע אידישע שפּריכ־וואָרט: "קלענער דער עולם — גרעסער די שמחה!"

טיפּן פון תל־אביב

פון אברהם בליי

1. דער גליקלאַכער

זיין פאַרגאַנגענהייט ווייסט קיינער ניט. הגם אפילו אַ קליין קינד פון תל־אביב ווייסט אין קאַן איצין דעם סטאַ־ליאַר. וואָס מ'ווייסט יאָ איז, אַז ער איז געקומען קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל מיט דער רוסישער אימיגראַציע נאָך דער רעוואָלו־ציע אין פון דאָרטן איז ער געקומען קיין באַלעסטינע.

זיין פּנים איז ריין געראַזירט. נאָר די וואַנצעס געלאָזט וואַסקן אַזוי צעשפּרייטן זיך אויף רעכטס און לינקס פונקט ווי ביי אַ פּוילישן פּריץ. אויף זיין קאָפּ טראָגט ער אַ קאַשקעט פון רוסישן סטיל און פון איין קעשענע אין דער צווייטער פון זיין קאַמזולקע וואַרפט זיך אַרום אַ קייטל וואָס איז סאַפּ גאָלד און סאַפּ ניקל. אויף זיינע פיס אַ פּאָר שטיוול, מערסטנס אָפּ־געפּוצט. און ווער וועט עס זאָגן, אַז אַט דער איצין שלעפּט אויף זיינע פּלייצעס אַן עבר פון גאַנצע 70 יאָר?

עס איז אויך שווער צו גלויבן, אַז ער איז אַ סטאַליאַר פון פאַך. עס איז גאַנץ מעגלאַך, אַז אַ פרעמדער זאָל אים אָפּ־שטעלן אין מיט'ן נאַס און ראַטן איינ־שפּאַנען זיינע פערד און זאָל ער אים אָפּ־פירן אין אַ עק שטאַט אַריין, ווייל זיין פּנים — אַ באַלעאַרע. נאָר פאַקט ביי פאַקט, ניטאָ קיין בעסערער פּאָליטור־טשיק פון איצין, דאָס ווייסט די גאַנ־צע שטאָט. און אויב עס טרעפט זיך נאָך איינער וואָס ווייסט עס ניט, וועט אים חלילה איצין ניט דורכלאָזן. ער וועט אים שוין דערציילן און נאָך מיט וואָס פאַר אַ אַוה, אַז דער בעסטער פּאָליטורטשיק ניט נאָר אין דער גאַנצער שטאָט נאָר אין גאַנצן לאַנד — אין איצין. יאָ, איר זאָלט עס טאַקע וויסן, — נאָר איצין!

וועגן וועט דער איבערגעבן זיין פּיאַנאָ־פּאָליטור? איצין! וואָס דען? אַז ניט יענער? — אוראַי איצין!

שטאָלץ איז איצין מיט זיין אַרבעט און וואָנצעס געלאָזט וואַסקן אַזוי אַז ער מיט זיך קענ־ן אויף רעכטס און לינקס פונקט ווי ביי אַ פּוילישן פּריץ. אויף זיין קאָפּ טראָגט ער אַ קאַשקעט פון רוסישן סטיל און פון איין קעשענע אין דער צווייטער פון זיין קאַמזולקע וואַרפט זיך אַרום אַ קייטל וואָס איז סאַפּ גאָלד און סאַפּ ניקל. אויף זיינע פיס אַ פּאָר שטיוול, מערסטנס אָפּ־געפּוצט. און ווער וועט עס זאָגן, אַז אַט דער איצין שלעפּט אויף זיינע פּלייצעס אַן עבר פון גאַנצע 70 יאָר?

עס איז אויך שווער צו גלויבן, אַז ער איז אַ סטאַליאַר פון פאַך. עס איז גאַנץ מעגלאַך, אַז אַ פרעמדער זאָל אים אָפּ־שטעלן אין מיט'ן נאַס און ראַטן איינ־שפּאַנען זיינע פערד און זאָל ער אים אָפּ־פירן אין אַ עק שטאָט אַריין, ווייל זיין פּנים — אַ באַלעאַרע. נאָר פאַקט ביי פאַקט, ניטאָ קיין בעסערער פּאָליטור־טשיק פון איצין, דאָס ווייסט די גאַנ־צע שטאָט. און אויב עס טרעפט זיך נאָך איינער וואָס ווייסט עס ניט, וועט אים חלילה איצין ניט דורכלאָזן. ער וועט אים שוין דערציילן און נאָך מיט וואָס פאַר אַ אַוה, אַז דער בעסטער פּאָליטורטשיק ניט נאָר אין דער גאַנצער שטאָט נאָר אין גאַנצן לאַנד — אין איצין. יאָ, איר זאָלט עס טאַקע וויסן, — נאָר איצין!

וועגן וועט דער איבערגעבן זיין פּיאַנאָ־פּאָליטור? איצין! וואָס דען? אַז ניט יענער? — אוראַי איצין!

שטאָלץ איז איצין מיט זיין אַרבעט און נאָך מער שטאָלץ איז ער מיט זיין קענ־ן מעגיש פון טרינקען. איצין דער סטאַ־ליאַר איז אַ קלאַסישער שיכור. און דאָס פאַרדעקט ניט חלילה, זיין גוטהאַרציקייט און דער עיקר זיין אַרנטלאַכקייט און פּרישקייט און אַז איצין איז פריילאַך. ווען די אויגן זיינע גלאַנצן און דער צונג באַגרוסט, ווייסט ניט איצין קיין אונ־טערשיד פון האַזאַקישע לידער ביז חד־נות. און חזנות דאָס איז זיין לעבן. אויב דו זיצסט לעבן אים און הויבסט אָן צו דריידרען דיין קול מיט אַ חזנ'ישן ניגון, ציט דיר איצין גלייך אויס די האַנט: אין תל־אביב? שאַכמאַט . . . שאַכ־מאַט . . . קומט דאָך אויס, אַז ס'איז ניט ריכטיק, אַז העגדל איז געשטאַרבן . . . !

— אַ, אַ, דו ווילסט איך זאָל אַוועקגיין פון דאַנען, פון דעם רעסטאָראַן, האָסט מורא וועסט דאַרפן פאַר מיר צאָלן, נו, גוט, וועל איך גיין. הייסט עס, אַז דו ווילסט ניט זיצן מיט נאַנדרין ביי אַ גלעזעלע טיי, צו וואָס דאַרף איך דעם סי־גאַרעט? איך רויכער ניט. איך בין דאָך טאַנאַרי. יאָ איך בין טאַנאַרי וואָס פאַרט איבער דער וועלט און זאַמלט געלט פאַר דעם קרן היסוד.

קול אויף חזנות. שטייט אויף פון זיין פּלאַץ. מאַכט צו איין אויג. מיט איין האַנט כאַפּט ער זיך אַלע מאָל ביים גרוי־סען קנאַפּ פון זיין קאַרגל. דער סיגנעט אויף זיין פינגער האָט שוין אַרויס אויס פון לאַנגע יאָרן אַן שלום נעמאַכט מיט זיין פינגער ביין. צעלאָזט ער זיך דער נאָך אַ מאָל אַן אָנגעהויבן:

— דאָ, ווייסט, בורשטיין, אַ סך יאָרן זאָלסטו מיר לעבן און געזונט זיין. ווער ניט מיר עסן וועט כ'האָב קיין געלט ניט? אוראַי, בורשטיין, דו גיסט מיר צו טרינקען און איך איצין, אַן אַרנטלאַכער מענש. איך צאָל יעדן אָפּ. און וואָס בדרודערקע זאָל טאָן אַ מענש וועט ער האָט ניט קיין געלט ביי זיך? אַ געלעזעלע קאָניאַק מוז דאָך אַ מענש טרינקען. וואָס? דו זאָגסט איך זאָל שווייגן? כא—כא—כא, בורשטיין. ניט רעדט מען אַז איצין. ניין, ניין. איך וועל דיר ניט געבן מיין האַנט.

און ער זינגט ווידער:

אַ דו ן . . . ע ו ל ם . . .

ניין, איך וועל דיר מיין האַנט ניט געבן, דו האָסט מיך באַליידיקט.

אַ דו ן ע ו ל ם . . .

— — — — — — — — — — — —

אין די גאַסן פון תל אביב קאָן מען איצין זייער אָפט טרעפן ווי ער גייט און זינגט אַמאָל קאַזאַקישע לידער און מערסטנס חזנישע. ער האָט אַ דייכן ברי־דער אין עניפּטן. יענער שיקט געלט און איצין טרינקט. און אַז איצין טרינקט אין ניטאָ קיין גליקלאַכערער מענש אויף דער וועלט . . .

2. שטאָט משוגעים

ש א כ מ א ט , ש א כ מ א ט . . .

— און ער הויבט אָן:

— אַ, אַ, איצט ווייס איך שוין! דאָס ביזטו דאָך דוד פרישמאַן, דאָס ביזטו דאָך דער מיסיאָנער, וועלכער אין געפר־מען ראַטעווען נשמות אין נאַמען פון יע־זוס קריסטוס, — אַזוי, אַז וואָס זשע האָסטו געשווינג אַן גלייך ניט געזאָגט! און עסן גיט מען דאָ? און וואָס טוען די וואָס האָבן ניט קיין געלט? און פאַר וואָס עסטו? האָסט דאָך ניט קיין געלט? ש א כ מ א ט, ש א כ מ א ט!

— אַ, איצט ווייס איך שוין! דאָס ביזטו גאָר טרומפּעלדאָר, יאָ, יוסף טרומ־פּעלדאָר און ברוינדיזיקן טאָ פאַרוואָס זשע זאָגסטו, אַז דאָקטאָר מאָסענזאָן איז אין תל־אביב? שאַכמאַט . . . שאַכ־מאַט . . . קומט דאָך אויס, אַז ס'איז ניט ריכטיק, אַז העגדל איז געשטאָרבן . . . !

— אַ, אַ, דו ווילסט איך זאָל אַוועקגיין פון דאַנען, פון דעם רעסטאָראַן, האָסט מורא וועסט דאַרפן פאַר מיר צאָלן, נו, גוט, וועל איך גיין. הייסט עס, אַז דו ווילסט ניט זיצן מיט נאַנדרין ביי אַ גלע־זעלע טיי, צו וואָס דאַרף איך דעם סי־גאַרעט? איך רויכער ניט. איך בין דאָך טאַנאַרי. יאָ איך בין טאַנאַרי וואָס פאַרט איבער דער וועלט און זאַמלט געלט פאַר דעם קרן היסוד.

— און מאַרס מייערסאָן קאָנסטאָ? און אַ יאַמבוס ווייסטו וואָס דאָס איז? שאַכמאַט . . . . שאַכמאַט . . .

— נו גוט, זאָג פּשוט, אַז דו ווילסט ניט באַצאָלן פאַר מיין עסן אַן איך וועל פון דאַנען אַוועקגיין. איצט ווייס איך שוין, דאָס ביזטו גאָר זשאַבאַטינסקי! יאָ, ריכטיק? אָבער זשאַבאַטינסקי איז דאָך שוין געשטאָרבן אויפ'ן פראָנט, שאַכמאַט, שאַכמאַט, טאָ צו וואָס לעב־סטו נאָך?

— אַ, איצט האָב איך דיך געפאַקט: אַן איינשטיין ווייסטו וועד דאָס איז? דאָס בין איך דאָך איינשטיין, דער מי־סיאָנער וואָס וויל דורך פאַרשיידענע גאַ־זען פאַרניכטן אַלע אידן. „יעס סיר, טהעט'ס מי!"

— און וואָס איז דאָס פאַר אַן עסן? קאָן מען דען אַזאַ שטינקאַכץ אַרונטן? און פאַרוואָס האָסטו מיך ניט געפרעגט וואָס איך וויל באַשטעלן? „קאַקאַיע נעוועזשעסטוואַ . . . " — און פאַרוואָס זאָגסטו ניט קשה, מ'דאַרף דאָך זאָגן, — „אַ קשה" שאַכמאַט . . . שאַכמאַט . . . !

איצט ווייס איך שוין, דאָס ביזטו יאָ־סעל קאַפּעליעוו, טאָ וואָס־זשע שוויג־סטו! האָסט דאָך געקאָנט באַלד זאָגן, אַז דאָס ביזטו יאָסל קאַפּעליעוו, אַט דער קאַפּעליעוו טאָקע וואָס האָט מחבר גע־ווען די מוזיק צו שראַנסקיס „רכבות".

און פאַרוואָס ביזטו געקומען אַהער בעטן אַ נדבה, זעסטו דען ניט אַז דאָ זיינען אַלע מיסיאָנערן, ביזטו דאָך אַ פרומער איד און דו בעטסט אַ נ